SÖYLEMİN BERİSİ

Oruç ARUOBA

Kendi *yer*imizi aydınlatırken, aynı zamanda allak-bullak eden bir düşünüre yaklaşırken, nasıl bir *yol* tutmalı —(örneğin) Kant'a ya da Marx'a ya da Nietzscheye ne denli yakın saysak da kendi yerimizi?

Foucault bu: Bir yandan felsefeciler «bunun yaptığı felsefe değil» diyorlar; bir yandan da tarihçiler «bunun yaptığı tarih değil» diyorlar; Sosyologları, Antropologları, Kriminologları, Psikiatrları hiç saymayalım...

Oysa olup-biten, Kant'ın 'akademia' dışında hazırladığı «eleştiri»; Marx'ın 'sürgün'de hazırladığı «devrimcilik»; Nietzsche'nin 'gezginlik'te hazırladığı «put-yıkıcılık» geleneklerinin, sanki, kaynaklarını birleştirip, Batı'nın karşısına dikilmesi, o Batı'nın kurduğu yerleşiklik bentlerine gelip dayanmasıydı —zorlayıcı bir su dağı gibi, çatırdatarak.

Batı'nın garip yazgısı, kendi yargıcı olma yazgısı, yeniden yazılıyordu —kendi 'arşiv'lerinde. unutulmuş belleğinde koruduğu anılar, kazılıp çıkarılıyor; bu 'Arkeoloji'nin günışığına çıkararak gösterdikleri, kirli çamaşırlar gibi, Batı'nın kendine yakıştırdığı niteliklerin ötekiyüzünü, *yakışıksız* yüzünü serimliyordu.

O geleneklere dönelim:—

Işığın mı körüsün? Ey herşeyi günlük güneşlik gören. Sen, karanlığın bilgiç yarasası, kendinin körü olmayasın?

Böyle sorular sorma da eyle. Yanıtlar bul. Görmek yanıt vermektir. Gördükçe gördükçe neler kör etmiş bizi onu da gör.

Unutma, gözün, hele gözlüğün varsa, birşeylerin körüolmaya yazgılısın.

Ahmet İnam
«Okuma Kitabı -Metinler-, 6.»
Oluşum 53/95, Mart 1982, s. 28

1.

Kant'ın yeniliği neydi, Batı'nın yazgısına yazdığı?

En temelde şu düşünceyi görebiliriz: 'Akıl', kendi haline bırakılınca *zırvalar* —zırvalamıştır da. Zırvalamaması için, onu kendi haline bırakmamak gerekir. Öte yandan, aklı 'kendi haline' bırakmamak demek, onu *eleştirmek* demektir —ama, aklı eleştirmek için de, elimizde, yine akıl eleğinden başka elek yoktur: Akıl, kendi başınadır; ama onu kendi haline bırakmamak gerekir.

[Bu olanaksız gibi görünen işin Foucault açısından ne anlama geldiğini göreceğiz; şimdi Kant'ı sürdürelim:] Bu, «kendi omuzuna tırmanma» işini yürütürken, Kant'ın seçtiği yöntem, «*arkitektonik*»tir: 'mimarî'. Şu demek:-

Herhangi bir araştırma alanında, araştırma nesnesi edinilecek 'malzeme', dağınık, karman-çorman yığılı bir halde durur —bu durumuyla, araştırılmaya, nesne edinilmeye elverişli değildir, çünkü araştırma sonucu elde edilmeğe çalışılan anlamlı bütün için yol-gösterici olamaz böyle bir yığın. Bu yüzden, araştırıcının, bu yığını *eklemleştirmesi, dilegelir hale* getirmesi gerekir; arastırılacak nesne alanının *düzenini* araştırıcının kendisinin kurması gerekir —tıpkı bir mimar gibi...

Bu yöntemi, kendi süreci içinde (oniki yıl boyu) gelişen, biriken «elestirel» düşüncelerine uygulayan Kant, felsefe tarihinin en büyük 'yapıt'larından (en garip yapılarından) birini, *Saf Aklın*

Işığın mı görüsün? Ey herşeyi günlük güneşlik gören. Sen, karanlığın bilgiç yarasası, kendinin körü olmayasın?

Böyle sorular sorma da eyle. Yanıtlar bul. Görmek yanıt vermektir. Gördükçe gördükçe neler kör etmiş bizi onu da gör.

Unutma, gözün, hele gözlüğün varsa, birşeylerin körüolmaya yazgılısın.

Ahmet İnam
«Okuma Kitabı -Metinler-, 6.»
Oluşum 53/95, Mart 1982, s. 28

1.

Kant'ın yeniliği neydi, Batı'nın yazgısına yazdığı?

En temelde şu düşünceyi görebiliriz: 'Akıl', kendi haline bırakılınca *zırvalar* —zırvalamıştır da. Zırvalamaması için, onu kendi haline bırakmamak gerekir. Öte yandan, aklı 'kendi haline' bırakmamak demek, onu *eleştirmek* demektir —ama, aklı eleştirmek için de, elimizde, yine akıl eleğinden başka elek yoktur: Akıl, kendi başınadır; ama onu kendi haline bırakmamak gerekir.

[Bu olanaksız gibi görünen işin Foucault açısından ne anlama geldiğini göreceğiz; şimdi Kant'ı sürdürelim:] Bu, «kendi omuzuna tırmanma» işini yürütürken, Kant'ın seçtiği yöntem, «*arkitektonik*»tir: 'mimarî'. Şu demek:-

Herhangi bir araştırma alanında, araştırma nesnesi edinilecek 'malzeme', dağınık, karman-çorman yığılı bir halde durur —bu durumuyla, araştırılmaya, nesne edinilmeye elverişli değildir, çünkü araştırma sonucu elde edilmeğe çalışılan anlamlı bütün için yol-gösterici olamaz böyle bir yığın. Bu yüzden, araştırıcının, bu yığını *eklemleştirmesi, dilegelir hale* getirmesi gerekir; arastırılacak nesne alanının *düzenini* araştırıcının kendisinin kurması gerekir —tıpkı bir mimar gibi...

Bu yöntemi, kendi süreci içinde (oniki yıl boyu) gelişen, biriken «elestirel» düşüncelerine uygulayan Kant, felsefe tarihinin en büyük 'yapıt'larından (en garip yapılarından) birini, *Saf Aklın Eleştirisi*'ni kurar bu yolla. Sonraki yapıtlarında (yapılarında) da, hep, bu yöntemin temel kuruluş ilkesi işgörecek, düzenlemeleri sağlayacaktır.

Şimdi, Foucault açısından — niye (neye) önemli bu yöntem:—

2.

Batı 'uygarlığı'nın, tarih boyunca, insanın başka yerlerdeki gelişimlerinde oluşmuş öteki yaşam biçimleri karşısında kazandığı *özel-likler*, en başta, onu, o öteki yaşam biçimleri karşısında *üstün* (güçlü) kılmış özelliklerdir. Bu ne yolla olabilmiştir? [«Sermaye birikimi», «bilim», «teknolojik ilerleme» gibi şeyleri, bu bağlamda, salt sonuçlar olarak görebiliriz —soru, bunları *da* olanaklı kılmış olan bakış biçimi nedir, sorusu.] —Şuna benzer bir yanıttır Kant'ın verebileceği:-

İnsan, Batı'da (yani, Batılı İnsan), insansal etkinlik biçimlerinde, kendi etkinlik (yapıp-etme) türleri *üzerine* bir etknilikte bulunabilmiştir: Kendi yaptıkları üzerine *geri dönerek*, yaptıkları konusunda bir *bilinç* geliştirebilmiş; yaptıkları ile bu yaptıkları konusundaki bilincini, yanyana yürütebilmiş; yaptığının kendi yaptığı birşey olduğunu *bilerek* yapabilmiştir yaptığını.

[Unutmamalı: Kant'ın *aklı* eleştirmeye giriştiği dönem, 'Aydınlanma'dır: *Akla* en büyük güvenin beslendiği, yapılabilecek, başarılabilecek herşeyin *akıldan* beklendiği dönem... —Kant boşuna Kant olmadı ya...]

3.

Batılı insanı batılı yapan, bilinçtir.

Ama —ya da, tam da— bu bilinç yüzünden, zırvalamıştır Batılı: Gerçi, kendi yaptıkları üzerine, geri-dönüşlü bakışlar geliştirmiştir, ama, bu bakış biçimlerinin *kendileri* üzerine yeterince bilinçli bir bakışı olmadığından (yani: kendi *batılı olmasının*, olduğunun, anlamını bilinçlendiremediğinden; kendi *bilincini bilinçlendiremediğinden*) zırvalamış; dizginlenemeyen, gemi azıya alıp giden akıl, onu, en 'iyi' biçimleriyle, ya *salt* hayal kuran bir hale (Leibniz), ya da *salt* olumsuzlama getiren, yıkan bir hale (Hume) düşürmüş, devirmiştir.

Öyleyse 'Aydınlanma', bu bilinç dengesinin kurulabilmesiyle olanaklıdır ancak; yoksa, ya bilgisizliğin karanlık uçurumuna yu-

varlanır, ya da başını alıp giden aklın, amaçsızca yığıp yuvarladığı bilgi heyelanına kapılır, bilinçlenmeğe çalışan insan.

Kant'ın yolunu açtığı (aslında, bilinçlendirdiği) bu bilinç oranağı, Batı düşününe damgasını vuracaktır: Wittgenstein ve Camus'ye gelene dek uzun bir oluşma dönemi geçiren bu bilinç (Hegel—Kierkegaard—Schopenhauer—Nietzsche—Heidegger), kendi 'olanaklılık koşulları' üzerine sürekli yeniden ve yeniden dönerek, geniş ve yoğun bilinç çemberlerinde kendini sürekli yeniden kuşatarak, Foucault gibi bir olguya varabilmiştir sonunda —'son' ne demekse: sonu yok aslında bu sürecin...

4.

[Bir başka son geliyor burada kalemimizin ucuna: Yukarıda sözü edilen 'oluşma süreci'ni (Heidegger'i saymazsak) boydan boya kateden bir üst-bilinç örneği, Otto Weininger, sınırlarına götürülen bilincin zorunlu sonuçlarını çıkara çıkara, *en son* noktaya varmış; yirmiüç yaşında, 'parlak' başarılara yükselmiş yaşamını sona erdirme gerekliğine ulaşmış —kendini göğsünden vurmak için de Beethoven'in öldüğü odayı seçmiş... — — Ama, Weininger, burada bir köşeli ayraca sıkıştırılabilecek gibi değil — kapatalım bu ayracı.]

5.

Kant'ın arkitektoniği ile Foucault'nun kurduğu 'tarih' alanlarının ilgisine girilebilir burada: *Hastalığın — Deliliğin — Suçluluğun — Cinselliğin* 'tarih'leri.

Bu alanların 'seçimi', yani kurulması, *ve* bu biçimleriyle (hatta, belki tam *bu sırayla*) kurulmaları, rastlantısal değildir; arkitektonik bir anlamı vardır bu 'tarih' dizisinin. Şöyle:-

1) Kişinin kendi bedeni karşısında durumu/bakımından yeri,
2) Kişinin toplum karşısında durumu/bakımından yeri,
3) Kişinin toplum içinde konumu/bakımından yeri,
4) Kişinin başka kişilerin bedenleri karşısında konumu/bakımından yeri.

Foucault, Batı'nın gelişim/oluşum/başkalaşım sürecine bakarken; kendi bakışının gerektirdiği arkitektonik ilkeyi bu "tarih'e

uygularken, bu alanları, bu biçimleriyle, kurmuştur —'arşiv'lerden derlediği 'belge'ler sonucu belirmiş de değildir bu biçimler; tersine, 'arşiv'lerde ne arayacağını belirleyen, bu kuruluştur.

Tıpkı Kant gibi:-

6.

Aklın en temel özelliği, *kuruculuğudur*. Böylece, aklı eleştirmek, onun kurma biçimlerini bilinçlendirmek; başını alıp ötelere geçmesine yol açan kurgulamalarını belirlemektir. —Ancak, bu işi yaparken elimizdeki araç, *yine* bu akıl; yaptığımız iş de *yine* bu kurma/kurgulama işi olacaktır. Öyleyse, eleştirilen nesne ile eleştiren özne arasındaki ayırımın yittiği bu noktada, 'öznel ile 'nesnel'in çakıştığı bu noktada, öznenin yapabileceği, önündeki nesnede belirlediği her özelliği, *kendi özelliği* olarak belirlemek, benimsemek, kendine katmaktır. İşte, *Saf Aklın Eleştirisi*'nin 'garipliğini' oluşturan budur: Belirli bağlantı ilkelerinin bilinçli olarak uygulanmasıyla kurulan bu yapı, bir 'kitap' olarak ele aldığı 'konu'yu; insanın bilme etkinliği sürecini, böyle bir kuruluş olarak kurarken, *kendi kendisini* de aynı kuruluş biçimiyle kuruyordu. —Yılan, kendini kuyruğundan başlayarak, dişlerine dek tamamiyle yiyip bitiriyor, tüketiyor —geriye ne mi kalıyor? Ya (hem) hep aynı yılan; ya (ama, hem) bir yemiş bir de yenmiş, iki yılan; ya da (oysa, hem de) tek, aynı yılan yenip bitirildiğine göre, hiçbirşey...

«Peki, nasıl?» sorusu gelecek burada. Şu 'temel kuruluş ilkesi'ni açımlamağa çalışalım [şunu da belirterek: Bu irdeleme *Saf Aklın Eleştirisi*nin *tam* bir serimlenmesiyle *tam* anlamını kazanabilir ancak; bu işi yapmanın yeri de burası olmadığından, anlattıklarımız büyük çapta 'havada' kalacak, 'soyut' gelecek. Gene de, Foucault'da, özellikle *Arkeoloji*'de sayı/harf 1-2-3-4, a-b-c-d / 1-2-3, a-b-c) vererek kurulan yapılara; özellikle *Sözcükler ve Şeyler*'deki sıralamalara («Tasarımlamak»—«Konuşmak»—«Sınıflandırmak»—«Değiş-tokuş etmek» / «İş»—«Yaşam»—«Dil yetisi» gibi) bakılabilir; aşağıda ayrıca 'somut' bir örnek veriyoruz]:-

Kurmak, bağlantı kurmaktır. Bağlantı, en yalın biçimiyle (mantıktaki 'diadik') *iki* öge arasından bir *'üçüncü*'dür (aRb). Bu *üçlü, dört* bakımdan ele alınabilir:

1) Birinci bağlanan bakımından (a—Rb),
2) İkinci bağlanan bakımından (aR—b),
3) Bağlantı bakımından (a—R—b),
4) Bütün bağlamın dışındaki bir dördüncü bakımından (aRb—x).

Burada yapılan iş, bir bütünün, *dört* ayrı açıdan, perspektiften ele alınmasını sağlarken, aynı zamanda, düzenli olarak, bu bütünün bir ucundan başlayarak, içinden boydan boya geçerek, serimlenmesini, açımlanmasını sağlar.

Kant'ın bu 'ilke'yi kullandığı en önemli yer, genel olarak herhangi bir nesnenin, *bilgi nesnesi* olarak oluşmasının, kurulmasının «biçimleri» olarak geliştirdiği «kategoriler»in «çizelge»sidir: «Nicelik»—«Nitelik»—«Bağıntı»—«Kiplik» *dörtlüsünün* her birinin altında duran *üçer* «kategori», dörtlüyü boydan boya kateden nesneye verdikleri biçimlerle, onu oluştururlar, kurarlar. Böylelikle, başlangıçta bir *yığın*, bir *karmaşa*, bir bağlantısızlık olan «verilmiş çeşitli», *düzenlenir, eklemlendirilir, bağlantısallaştırılır.*

7.

Şimdi, Foucault'da adım başı rastlanan arkitektonik düzenlemelerden bir örnek verelim [Örneği *Arkeoloji*'den veriyorum; Bölüm—Alt-bölüm belirterek]:-

«Söylemlerin ... üzerine konuştukları nesneleri düzenli olarak oluşturan pratikler» [II, 3] olarak ele alınmaları sırasında, XIX. Yüzyılda gelişen «hekimlik söylemi»ni «sözce kipliklerinin oluşması» [II, 4] açısından ele alırken, şöyle bir düzenleme yapar:

Konuşan bireyin a) konumu,
b) yeri,
c) durumu ele alınacaktır.

a) «Hekim»in içinde yer aldığı, toplumun bütünlüğünde işleyen ilişkilerin «farklılaştırma ve bağlantılaştırma dizgesi», «tıp sözü»nü söyleyenin, belirli bir *konumda* olması sonucudur; tersine de,o konumda olanın söylediği söz, «tıp sözü» olacaktır — b) bu konum, sözün içinde söylendiği bir *yer* belirleyecektir (hastahane, laboratuar, kitaplık/kayıtlar, hasta dosyası, v.b.) — c) böyle bir konumda, hekim, bu yerlerde, özne olarak *durumlara* girecek (soru soracak, dinleyecek, muayene edecek, not alacak), *durumlar* alacak (sözlü/yazılı bildirilerde bulunacak, reçete yazacak, ders verecek); bu durumlar içinde de onun «sözü», hekimlik söylemi oluşacaktır.

Söylemin oluşması da, *dört* bakımdan bir «oluşma» olacaktır [II, 3—6] : —

1) Nesneleri, 2) Sözceleri, 3) Kavramları, 4) Stratejileri açısından.

Bu «bütün bir ilişkiler demeti»nin böylece eklemlendirilmesi ve çözümlenmesi, ilk bakışta, pek 'nesnel' görünüyor: Sanki' 'şeylerin kendi yapısı'ndan çıkarılmış; sanki 'orada', gerçeklikte 'işlerin aslı' öyleymiş gibi. Oysa, buradaki 'gerçeklik', bir yandan *kendi içinde* karmaşık, düzen'siz, gidişli-gelişli bir çehre gösterir; bir yandan da bu alan, *başka alanlarla* içiçe, bağlantılı, ilişkilidir: Bir hastahane koridorunda durup etrafa *bakınan*, ya da tek tek bölümlerde, odalarda konuşulanları *dinleyen*; salt *seyreden* birisi, nasıl bir 'düzen' görebilirki? Ya da işi tarih düzlemine taşırsak: Bir arşive giren bir araştırıcı, en 'düzenli' kataloglama sistemleri varsayıldığında *bile*, ne gibi bir *'düzen'* bulabilir ki? —Nasıl, ne aradığını bilmeyen, hiçbirşey bulamazsa, içinde araştırma yaptığı alana, kendi araştırmasıyla düzen getirmeyen de, düzen bulamaz— aslında *hiçbirşey* bulamaz; bir bağlantısız karmaşıklık, karışıklık içinde yiter gider.

Bakanın düzen görebilmesi için, baktıklarının düzenini *kendi gözleriyle kendisinin* kurması gerekir.

Araştırma için çıkan bu sonuç, araştırmanın içinde yürütüleceği alan için de geçerlidir: İnsan etkinliklerini konu edinirken, nesne alanını kendisi düzenlemiş bir araştırıcı, bu nesne alanının, o alan içinde işgören insan etkiliklerince *biçimlenmiş* bir alan olduğunu bilecektir; hele Foucault gibi, aradığı *zaten* bu biçimlenmenin kendisi; insanların, belirli bir yer ve çağda, nasıl olup da bu düzenlemeleri («Hastahane»yi —«Tımarhane»yi— «Hapishane»yi) oluşturmuş olduğu ise, o zaman, araştıran 'özne' ile araştırılan 'nesne'nin buluşması ('Bilginin doğruluğu'), ancak bu iki düzenleme kiplerinin çakışmasıyla olanaklı olacaktır.

8.

İnsan, en temelde, kendi dünyasını düzenleyen, düzenlemiş varlıktır hep, başka türlü de olabilecek bir dünyadır bu: bu dünyanın düzeni, 'kendinden menkûl' değildir

9.

Kant'ın en önemli yeniliğini oluşturan bu bakış biçimi, *aklı eleştiren akıl* düşüncesiyle birlikte, o üst-bilinç yolunu açar: Aklı kendi sınırları içinde tutmanın yolu, kendi bakış/düzenleme biçimini kendi kendine bilinçlendirmesini sağlamaktır. Aklın, bir yandan 'beri'ye doğru, düzenlenmemiş haliyle ulaşılamaz duran «kendi—başına—şeyler» alanına dayanması sonucu; bir yandan da, 'öte'ye doğru, kendi düzenleme biçimlerinin başını alıp gitmiş biçimleriyle; «başdöndürücü», uçsuz bucaksız kurgu alanına dayanması sonucu oluşan bu sınırlar, aklı dengede tutacak; kendi dizginlerini kendi elinde tutan akıl, nerede, ne kadar, nereye kadar, ne yapabileceğinin bilinciyle, doğru bilecek, doğru eyleyecektir.

Bunun, bilgi bakımından yolu da, yine, o 'kuruluş ilkesi'nden geçecektir: Aklın elinde aklı eleştirebilmek için *akıl* eleğinden başka elek bulunmadığına göre; yani, akıl *kendisini ele alırken,* aklı, yine ancak *aklın ele alış biçimiyle* ele almak zorunda olduğuna göre, bu ilkeyi uygularken bilinçli olmayı sağlayacak olan, ilkeyi *kendi uygulanmasına da uygulamaktır.*

Kendi kendisini yiyip bitiren yılan da budur: Kant, nesnenin oluşmasını ele alırken, bunun *da* bir nesne olduğunun bilincindedir —böylece yapıtının yapısını, nesnenin kuruluş yapısına göre kurar; ilkesi, *kendi kendisini* de içeren, *kendi kendisine* de uygulanabilen bir ilkedir böylece— tek ve aynı yılan, hem yenen hem yiyen...

10.

Foucault bu bilinci tarihe taşır: XX. Yüzyıl insanı, bir bilinçlilik *görünümü* altında; bütün dünyaya yön veren yüksek uygarlığı, incelmiş beğenileri, sağlıklı düşün yapıları, akılcı siyasası, ileri teknolojisiyle, aslında *temelden* bir bilinçsizlik serimler: Kendi, bütün bu 'başarı'larının nasıl olup da *olanaklı* olabildiğini; bu başarıların temelde *ne* olduklarının bilincinde değildir.—

«Batılı olmak; dolayısıyla uygar olmak - uygar olmak; yani batılı olmak» döngüsü; öyle olmayanlar için bir ucunda bir kıskançlık, bir ucunda bir imrenme nesnesi olan bu kısır döngü, Batılı'nın kendisi için, yoğun bir bilinçsizlik ögesi olarak, bütün karmaşık yaşam alanlarına yayılmış, durur. Ama, dediğimiz gibi: salt bir bilinçsizlik olarak değil, bilinçlilik görünümü altında bir bilinçsizlik olarak...

Böylece amaç, Batılı'ya kendi yüzünü göstermektir. Onu batılı yapan, bilinç ise; bu bilincin bilinçsiz kalması da onu batılılıktan çıkarıyorsa, *tam* Batılı olması için, *bilincini de bilinçlendirmesi* gerekir — *'Ayna'* olması yetmez; kendi *'Ayna'*sını da görmesi gerekir...

[Bu *'Ayna'*ya bizden önce 'soyunmuş' biri bulunduğuna göre, şunu bir köşeli ayraca sokalım: *Sözcükler ve Şeyler*'in başında (sonunda?) duran *Las Meninas,* bu üst-bilincin simgesidir: Ressamını resmeden resim —resmettiklerinin seyrettiği resim; ressamın resmettiklerini seyretmesinin resmi—resmedilenlerin resmedilmelerini seyretmelerinin resmi; resmedilmeyi resmeden resim—seyretmenin seyredildiği resim —resimde, seyredene —yani resmedilenlere; yani resimde seyredilmeyenlere; yani resmedilmelerini seyredenlere arkası dönük duran tuval olmasın, asıl 'Ayna'?...]

Güneş gözlükleri gökyüzünün kırılmış
Kırkikindilere düşüyor bütün iş
Gayri siz ağartacaksınız çocuklar
Işığın yüzünü
Toprağı öpe öpe öpe öpe
Açacaksınız körün gözünü

Can Yücel

Rengâhenk 1982, s. 50

11.

Hegel'in geliştirdiği *tersine-çevrilmiş* bilinçten sonra, Batı felsefesinin, sürekli, bilinçliliğe yönelmesi bu yüzdendir: Kendisinden önceki Darwin ve kendisinden sonraki Freud'la birlikte, düşünce sıradağlarında bir bilinç-doğruğu oluşturan Marx, bu noktada, Foucault'nun geçmişinde, Kantın yanındaki yerini alır.

12.

Marx işe temel bir noktadan başlar: İnsanların 'düşünce'leri, onların 'maddi' yaşam koşullarının *türevleri* olarak anlaşılabilir, açıklanabilir. Bir belirli 'düşünce dizgesi'nin, nası olup da böyle

bir içeriğe sahip olduğu, onun bir «ideoloji» olarak *işlevine* bakılarak anlaşılabilir, açıklanabilir.

Bir insan kümesinin yaşam koşullarında temellenen; dünyaya —daha önemlisi, ilişkili olduğu başka kümelere ve içinde yer aldığı toplam yaşam bağlamına— bakış biçimi, kümenin çıkarlarını saptayan ve onlara yönelen bir bilinç türü olarak, yukarıya doğru, o çıkarlardan *türer;* aşağıya doğru da, o çıkarları temellendiren/haklandıran/savunan aygıt olarak *işler*.

Böyle tek ideolojilerin karşılıklı ilişkilerinin bağlamı, *toplumu;* birinin ötekilere egemen olma bağlamı, *devleti;* bu egemenliği ele geçirmeğe çalışma/elden çıkarmamağa çalışma çabaları da, karşılıklı çatışmalarıyla, bu bağlamların değişmelerinin sürecini, *tarihi* oluşturur.

13.

Hegel'dir aslında, bu toplum/devlet/tarih bilincine, düzenleme tutkusuyla; dolayısıyla bir üst-bilinç oluşturma tutkusuyla yönelen [ilk değil tabiî: Hobbes'dan bile gerilere giden, bütün Utopia'ları kateden felsefe geleneği vardır onun da gerisinde —Platon'u, Aristoteles'i hiç saymasakbile]; ama *çarpık* bir yol olacaktır onun tutacağı; *boyuneğen* bir tutum, takınacağı : —

Bu bağlamların bilincine erişmiştir erişmesine, ama bu bilinçten çıkardığı üst-bilinç, özgürlüğü bu bağlamları *onaylamakta* arayan bir üst-bilinç olacaktır —«böyle olması zorunluydu»dan çıkardığı sonuç, «böyle olması iyiydi» olacak— «başka türlü de olamazdı zaten» olacak...

«Zaten elimizden birşey gelmezdi ki» diyecektir Hegel.

Marx ise, 'tersine çevirir' bunu; «herşey bizim elimizde» der: —

Tarihin akış yönünün bilgisini, tarihin yönlendirilmesinde etken kılabilirsek; tarihin 'motor'una, tarihin bilgisi 'benzin'ini koyabilirsek; tarih bilincini, tarihin oluşturucuları olan 'sınıf'lardan birinin kendi «sınıf bilinci» haline getirebilirsek, o tarihi değiştirme olanağını vermiş oluruz o 'sınıf'ın eline. [İşte, yeni bir 'yılan'...]

Felsefenin temel özlemi odaklaşır Marx'ta: Bilgiyi yaşamda etkin kılmak; bilinçten eylem ilkesi çıkarmak; insana, *kendi* kuracağı bir dünya için, *kendi (sinin)* bilgisiyle yol göstermek. [Bu da yeni bir 'Ayna...]

14.

Marx'ın şu 'inci'si; ünlü «tez»inin, «filozoflar şimdiye dek [yani: kendisine dek] dünyayı farklı farklı yorumlamakla yetindiler» diyen parçası, bir tek ve yalnızca Hegel için geçerlidir—

«—Şimdi önemli olan onu değiştirmektir» parçasıysa, bütün Yeniçağ felsefesi için... [Marx'ınki de 'narsisistik' bir 'optik'tir: öteki filozofların *da* dünyayı nasıl değiştirmeğe çabaladıklarını; hatta, büyük çapta, değiştirebildiklerini görmesine engel olan bir 'optik'.]

15.

Foucault'nun da optiğidir bu; ama bir fazlasıyla: Marx'ın merceğini *de* içerir —

Tarih sürecini tek bir düzenli çerçevede kapsayan Marx, «böyle olması zorunluydu —*ve* zorunludur» demekte Hegel'le birleşir; ama, işte, 'tersine çevirmiş'tir onu: «*ve* hep kötüdür— ta ki...» demekle. Foucault bir adım daha atar: «hep kötüyü —*ama* başka türlü de olabilirdi; böyle olması zorunlu değildi, salt olanaklıydı, ama, işte, gerçek oldu...» diyerek.

16.

Temel yöntemsel bakışını, görme gücünü oluşturur bu formül Foucault'nun: *Başka türlü de olabilirdi:* —

Hastahane —Tımarhane— Hapishane. 'Modern' yaşamın bu 'modern' kurumları; 'modern' insanın *verilmiş* saydığı, *başka türlüsünü* düşünemediği bu kurumların üzerine kurulduğu alanlar; o alanlarda o kurumların kurulmaları da, salt birer olanaktı— *başka* türlü de olabilirlerdi.

Hatta, o alanların kendileri —*hastalık—delilik—suçluluk*— bile zorunlu değildi, o halleriyle: Bu alanlar bile, kurulmuş, oluşturulmuş alanlardır; verilmiş, 'hep varolan' alanlar değil.

Toplumsal yapılar, bir oluşma sürecinin sonuçlarıdır —belirlenmişliklerdir: 'Doğal' oluşum süreçlerindeki tek yönlü/tek boyutlu *nedensellik* zincirlerine karşılık, toplum, tarihsel, çok yönlü/çok boyutlu *karşılıklı etkileşim* bağlamlarında oluşur, değişir, dönüşür. Bu bağlamlardan her *biri, bütün* ötekilere bağlı, onlarla içiçe, karşıkarşıyadır.

Toplum, bir olanak-gerçekleşme kipinde oluşan bir bütündür.

Geniş (belirli noktalarında sınırsız) bir olanaklılık alanı üzerine kurulu; öyle olmaları kendilerinde temellenmeyen bir dizi ilişki yoluyla oluşmuş yapılardır topumsal kurumlar: *Bütün* toplumu boydan boya kateden bir «ilişkiler ağının düğümleri»dirler —bu «ağ» da toplumun kendisidir; bu «ağ»da olup-bitenler, bu «ağ»ın değişimleri, tarihi oluşturur.

17.

Buradan Foucault'nun tarih anlayışına yol çalır: Tarih, bir 'hep varolan' tek alan üzerinde *kesintisiz* yürüyen tek bir oluşma değil; alanların da başkalaşımlarını, hatta toptan gidiş-gelişlerini içeren bir *kopukluklar* sürecidir.

Süreklilik yerine kırıklık: Hegel'de tek yönlü tek boyutlu bir gelişi süreci olan tarih, Marx'ta, birikimler-geçişler olarak *tek* yönde, ama *çok* yönlü; bu yüzden de yer yer odaklaşabilen, karşılıklı odakların ilişkileriyle de, bir aşamadan («toplum tipi»nden) bir başkasına geçişlerde, kopukluklar/yeniden birleşmeler içeren bir süreçtir. Foucault da, aynı anlamda, sürecın *kırılma* noktalarına diker gözünü. Tarihte *bir-kezlik olanın* ortaya çıkışını görmeyi olanaklı kılan bu göz, böylelikle, saptadığı kopukluktan başlayarak, ileriye doğru bakışıyla, bir bağlantılar alanınının odaklaşmaları olan toplam bağlamlara bakabilmektedir— tek olup-bitenlerin bir *dizisi* değil; sonunda belirli yapılarda düğümlenen bağlantı *bütün*lerinin içiçe gelişmeleri olarak...

18.

Bu yolla Marx'a bir başka borçluluğu oluşur Foucault'nun [—bu da, muhtemelen, Marxçıların Foucault'yla ilgili duydukları huzursuz hoşnutsuzluğun temelidir] :—

'Geleneksel-ortodoks' Marxçılığın iktidar kavramı, gittikçe Hegelciliğe kaymış; görünür 'sınıf egemenliği', sanki bir «halk-tini«'nin «tikel» varlığıyla çakışmış; «iktidar», *'varolan bir tek şey'* («devlet»e egemen olan sınıf ve onun çıkar savunma mekanizması) olarak görülmeğe başlamıştır. Arada unutulan, iktidarın topluma *yaygın* bir işleme biçiminin oluşturduğu bir *bağlantılar bütünü* olduğudur: Marx'ın görüşünde hiç de dağınık durmayan üretim ilişkileri/üretim biçimleri/sınıf çıkarları/sınıf bilinçleri bütünü, *tek tek* alt-yapı/üst-yapı kurumlarına dağıtılmış; aralarındaki ilişkiler *tek* bir kip, neden olma-etki oluşturma kipine indirgenmiş; ortaya, bağlamsallıklarını yitirmiş 'tek-olan'lar çıkmıştır: bir «şirket», bir «devlet», «CIA», «Peron», v.b...

Foucault bağlantısallığı geriget irir toplum alanına: —

19.

İktidar, egemenlik arabasının dizginlerini elinde tutan bir arabacı değildir: Atlara *da,* koşumlara *da,* arabaya *da,* tekerleklere *de* yaygın bir devinim-bağlamıdır. Bir devlet, bir meclis, bir hükümet iktidardan ne kadar pay alıyorsa, bir mahkeme, bir klinik, bir yatılı okul da o kadar pay alıyordur ondan —yargıç, doktor, öğretmen *de* iktidar*dadırlar;* iktidar*dırlar*— en az, görünürde 'karar alan' bir Başbakan, bir Bakan, bir Müdür katar katılırlar iktidar sürecine.

İktidar heryerdedir...

Bu noktada, apayrı gibi duran iki görüşün buluşma yerine varıyor Foucault: Marx ile Nietzsche'nin aralarındaki 'hısımlığa':-

20.

Marx'ın, toplumda yürüyen egemenlik düzenini çözümlemesine koşut olarak, Nietzsche de, —sonunda insanın bütün yaşam alanlarına; hatta bütün dünyaya, 'evrene'e, tipik bir *temel ilke* olarak yerleştireceği— «güç istemi» açısından aktöreleri çözümler: İnsan dünyasında etkin olan, olmuş bütün birikimler (özellikle de, Batı açısından, ikibin yıllık 'iktidarı'nı —daha İsa'nın ikinci/yeryüzü Krallığından önce(!)— kurmuş olan Hristiyanlık), gücü, güçlü olmayı, yapabilmeyi, muktedir olmayı —*iktidarı* istemişlerdir.

> *«... gözü kapalı bir Batı hayranı değilim, hatta Batı hayranı değilim, çünkü Batılıyım, olsa olsa eleştiririm Batı'yı»*
>
> *Melih Cevdet Anday*
> «İki Sevgi, Bir Yapı» (1979)
> *Paris Yazıları* 1982, s. 25.

21.

Nietzsche'ye geçiyoruz burada: Foucault'nun «iktidar» kavramı, dolaysız olarak Nietzsche'nin «güçlülük» kavramından türer. (Bir dilsel gösterge: «pouvoir», «yapabilmek» anlamına gelen bir fiil kökünden türemiş bir isimdir;«Macht» da «machen» (:«yapmak») fiilinden gelir. Nietzsche'nin «Wille zur Macht»ı, Fransızcaya «volonte dé pouissance» diye çevrilir: «pouvoir» ile «pouissance» da 'kardeş çocukları'dır.) Ama, salt dilsel, ya da (Foucault'nun yoğun Nietzsche okumalarından kaynaklanan) 'filolojik' bir ilişki değil kurmağa çalıştığımız —temelde yatan bir *bakış açısı* hısımlığına, bir *sorun* hısımlığına dayalı bir ilişki:-

22.

Batılı İnsan (ya da İnsan, Batı'da) *yapabilen* insan olmuştur hep: becerikli, başarılı insan. Doğu'nun 'miskin', 'durağan', 'kokuşmuş' [«stagnation» sözcüğünün bütün anlam yayılımı katılıyor buradaki nitelemeye] insanına karşılık, 'girişken', 'girişimci', 'çalışkan' insan [«işadamı» derler ya hani!]...

[Biliyoruz, kapitalist kategoriler, kullandıklarımız: Bunlar bir Nietzsche irdelemesinden çok, bir Marx incelemesine yaraşır (*gibi* görünen) kategoriler 'aslında' —ama ne biliyoruz ki:-

Marx 1883'de öldü. Nietzsche 1889'da «öldü».—

Alman İdeolojisi 1845; *Felsefenin Sefaleti* 1847; *Kapital*'in Birinci Kitabı 1867: Bol bol *vakti* vardı Nietzsche'nin Marx'ı okumak için. —Ama..

Okumadı herhalde. (Colli-Montinari yayımının 'filolojik aparat'i yok elimizde henüz —yayımlanmış(?) kadarı bile—, ama Nietzsche'nin genel tutumu; «başka güneşlere karşı soğuk olma» tutumu (örneğin Kant'la ilgili tutumu) açısından bildiğimiz kadarıyla, okumamıştır herhalde Marx'ı da... —Neyleyelim ki iki yakası biraraya gelmiyor felsefenin, iki filozof biraraya gelmedikçe —onlar da gelmiyorlar işte bir türlü biraraya —Meğer ki bir *üçüncü* ola, ve «yurdun esirgenen kendi-olduğu, kendini ona göstere»...

Neyse:—]

23.

«*Girişimci*» Batılı...

Güç isteminin (daha sayalım: 'egemenliğin', 'sömürünün', 'emperyalizmin'; başka: 'aydınlatma'nın, 'uygarlaştırma'nın, 'kalkındırma'nın) temsilcisi Batılı [hani, anlatılır ya: Hintliyi karanlığından kurtarmak için, bedava gaz lambası dağıtır Hindistan'da, uygarlık havarisi İngiliz; ama bedava lambadaki bedava gazyağı tükenince, lambanın haznesini parayla dolduracaktır —artık 'aydınlanmış', 'aydınlığı' öğrenmiş olan— Hintli]...

Sömürgeci, emperyalist Batılı...

Gücü, güçlü olmayı isteyen insandır bu:

Çok gerilerden alıp getirir bu gücün tarihini Nietzsche; çarmıhtan başlayarak. [Batılının Doğu'ya uzanan 'uygarlık misyonları'nda, her sömürgen tecimenin yanında —hatta ondan da önce; seferin öncüsü olarak— bir eli-incilli 'Misyoner'in bulunması, boşuna değildi...]

Marx'ın, «afyonluğu»na parmak bastığı; «alt-yapı»daki iktisadi temelini açığa çıkardığı *Din*'in, özellikle de Hristiyanlığın çözümlemesi, Nietzsche'ye düşecektir; «*Deccal*»e. İşi oradan alıp sürdüren Foucault da, 'muktedir olma' istemini, yaşam içinde bir pratik olan 'Söz'ün odağına yerleştirir. Marx'ın «ideoloji»sinden Nietzsche'nin «moral»ine çizilecek bir doğru, *üçüncü* nokta olarak, Foucault'nun «söylem»ini bulacaktır —yanında, koşut uzanan, «egemenlik»—«güçlülük»—«iktidar» doğrultusuyla birlikte.

24.

Evrenin özüdür güç istemi: Boşlukta dönüp duran, biribirlerini boyuna çekip iten gökcisimleri; patlayan bir yanardağ, fırtınalı deniz; güneşegiden yolunu tıkayan taşı devirip yuvarlayıp topraktan baş uzatan filiz; yumurtasından çıkıp hızla denizin parıltısına yönelen yavru yengeç, onu yiyen martı; tüylerini kabartıp kümese giren tilkiye saldıran horoz —*ve*, yığınlara nutuk atan diktatör, onu alkışlayan yığınlar; ders veren öğretmen; hasta bakan doktor; ve yazı yazan yazar —her yönelme, her devinim, her büyüme, her gelişme, herşey: güç isteminin 'tezahür'leridir.

Evrenin genel amaçsızlığı, anlamsızlığı, ve yaşamın sonunda duran ölüm olgusu —yaşamın amaçsızlığı, ölümün anlamsızlığı—, bu sonuca götürür Niezsche'yi: Evrende olup-bitenler, şuna-buna yönelir, şunu-bunu ister görünen herşey, *en temelde*, güçlü olmaya, daha güçlü olmaya, daha da güçlü olmaya yönelmiştir; 'istem'i budur.—

Bu 'kozmolojik-metafizik' düzeyden, insan yaşamına gelen Nietzsche [aslında, tabiî, görünür sırasının tersine, bu görüş, *insan yaşamı* çıkışlıdır; bu 'metafizik' ise, 'Usta'sı Schopenhauer'den aldığı istem» kavramının bir gereğidir yalnızca; yoksa «güç istemi'»nin 'asıl' yeri, insandır], oradaki güç istemini çözümlemeğe girişir: Çarmıhtaki 'zavallı/ezik/horlanmış' İsa, *en üst* güç isteminin simgesidir aslında —elde etmiştir de bunu: ikibin yıllık Krallığını kurmustur bu yolla; sahiden de «onundur Krallık»... Onun peşinden gelen Hristiyanlar da elde etmişlerdir güçlülüklerini «öteki yanağı çevirerek»; sessiz-sedasız, «yargı günü»nü bekleyerek; Romalıların arslanlarına yem olarak, hiçbir ordunun üstesinden gelemeyeceği koca bir imparatorluğu ele geçirmişlerdir.

Batı, *bu* mirasın sahibidir.

25.

Peki, *nasıl, ne yolla* olabilmiştir bu —bu güçlülüğün gizemi nerede; *ne* sağlayabilmiş bu gücü?

Yanıt, *Kitab*'ın başında yazılı duruyor: «*Başlangıçta söz vardı...*»

Söz yoluyla sağlanmıştır bu güç: vaazla, nutukla; yazıyla, kitapla —*söylemle*...

Tozlu, alacakaranlık arşivlerde «uyuklayan» söylem, onu uykusundan uyandıran Foucault'ya, bunu «mırıldan»dı: «Ben, iktidarım»...

Sözcükler, eylemlerdir.
L. Wittgenstein
Konuşmak, birşey yapmaktır.
M. Foucault

26.

XX. Yüzyıl düşünürleri, yoğunlaşan, sorunsallaşan, giderek insanı boğacak boyutlara ulaşan Söz'le savaşa giriştiklerinde, çok garip bir *paradoks* içinde buldular kendilerini: Söz'e karşı giriştikleri savaşta, ellerinde bulunan tek silah, *yine* sözdü...

Çeşitli biçimlerde başetmeğe çalıştılar bu paradoksla:—

Karl Kraus, Söz'e *ayna tutma* yolunu seçti: Kırk yıl boyu, baştan başa neredeyse tek başına yazdığı dergisiyle; yüzlerce okuma seansıyla, Söz'ü, *lâf kalabalığına* boğmağa, onu kendi iç-çelişmesiyle altetmeğe girişti. Örneğin, ipe-sapa gelmez konularda, ama 'bilimsel' bir ağızla yazdığı saçma-sapan yazıları düşmanı *Neue Freie Presse*'ye gönderip, yayımcıyı aldatarak yayımlattıktan sonra, yayımcılıkta hüküm süren budalalığın foyasını kendi dergisinde ortaya çıkararak. Ya da, I. Dünya Savaşı'na karşı verdiği savaşta, gazetelerde çıkan haberleri, hiçbir 'yorum' yapmadan, alt alta sıralayıp yayımlayarak. Salt *olumsuzluk* kipinde, bir *ironi* yoluyla, sözü kendi aynasında tersine çevirmek; görüntüye karşı, *ayna-görüntüsünü* çıkarmak...

Freud, Söz'ü *tüketmeğe, yiyip bitirmeğe* çalıştı: 'Sağlıksız' kaynağını, kendi kendine dilegetirmesini sağlamak; *konuştura konuştura gidermek* onu. Psikanaliz seansında, *konuşan* hasta ve *dinleyen* analizci —aralarında, Söz'ü, bir biri ardından kurdukları çağırışım kervanlarıyla yürüte yürüte, çöllerde, yorulacağı, bitip tükeneceği sınırlara ulaştırmağa çalışırlar... Freud'u 'izleyen' Lacan da, kendi eline aldı Söz sazını: Kürsüsünden salt *konuşarak*; dili *sözlüleştirerek*, ağızdan çıktığı anda uçup giden, *yiten* bir sözellikle saldırdı Söz'e...

Wittgenstein *susturmağa* çalıştı onu: Söz'ü *tam* olarak söyleyen seksen sayfalık «broşür»ün satır aralarına yazılan sessiz anlam, «üzerine tırmanılan [Söz-] merdiven [i]»ni devirip yıkacak, «artık dünyayı doğru gören» insan da kurtulacaktır onun elinden. Söz'e «*Sus!*« diyen düşünürün kendisi de bırakıp gidecektir onu: *Susan düşünür*... Bu çelişmeyi sırtlamağa çalıştı Wittgenstein. Ancak, on yıl sonra, sözü susturmağa yönelik kendi gizemli sözü, egemen-'bilimsel' Söz durumuna girince, sürekli konuş(ul)ur hale girince, filozof geri dönecek, bu kez kendi «eski» sözünün üstüne defter üstüne defter, kitap üstüne kitap yığarak, *bastırmağa* çalışacaktır onu...

Heidegger, *kendi girdabında boğmağa* çalıştı Söz'ü: En üst düzeye, 'metafiziğin kendi dili' olmaya yükseltilen; «varlığın anlamı»nı söylemeye zorlanan Söz, anlaşılmazlık uçurumunun kenarına

itilecek; başı dönen '*logos*' yuvarlanacaktır aşağıya. «Birinci Yarı» olarak kalan, kendi adını *soran* bir tümceyle biten Kitap, gündelik dilin ek-kök bağlantılarını darmadağan eder; *salt* 'düşünme'ye yarayan bir araç durumuna soktuğu dili, güçsüz, bitkinleşmiş, neredeyse yaşamayan; bir bastona dayanır gibi «varlığa» dayanmış; ancak dolaysız bir «anlam» payandası sayesinde ayakta durabilen bir halde, bırakır...

27.

Heidegger'in «metafiziği öldüren» düşünür saydığı Nietzsche'nin peşine düşmüştür hepsi: ama yazgı aynıdır —nasıl, ustalarının koca *opus magnum* yapısı, çılgınlığa gelip dayanan son yıl içinde, parçalanıp, küçücük polemik broşürlerinde dağılıp gittiyse; geride, biraka biraka, bir dizi *Dionysosca Dithyrambos* bırakabilmişse; aynı şekilde, «yarım kalan» Kitap *da*, «bilimselleşen gizem» *de*, «terapiselleştirilen hastalıklı sözellik» *de*, kırılan «ironik ayna» da. Söz'e yenik düşer: geride kalan bir dizi metinleşmiş söz, «akademik»leştirilerek, «bilimsel»leştirilerek, «kurumsal»laştırılarak, «tarihsel»leştirilerek, iktidarın söylem düzeylerindeki yüzeyselleştirilmiş yerlerine yerleştirilirler...

28.

Tek bir yol kalmıştır açık; Nietzsche'nin gösterdiği 'strateji'lerden, tek bir olanaklısı: *Dolaysız* olarak, *Söz* olarak, *Söz*'ün üstüne gitmek —*yine sözle*. [Nietzsche'nin dayanamadığı, *kırıldığı* noktadır bu aslında: Hıçkırıklarla, kırbaçlanan sütçü beygirinin boynuna sarılan çılgının sonunu hazırlayan nokta —*herşeyi* tüketttikten sonra; *kendisi* tükendikten sonra başvurduğu garip çelişme...] Söz'ün etrafından dolaşmağa, onu —«içeriden» ya da «dışarıdan»— sınırlandırmağa, kuşatmağa çalışmadan, *düpedüz* betimlemek, serimlemek, yeniden-kurmak, yeniden dilegetirmek: *Söylem'in Söylem'ini kurmak...*

Ama, bir 'meta-dil' yoluyla değil; bir dolaysız 'eleştiri' olarak değil: Söylemi söylem olarak *aynen* yinelemek yetecektir 'eleştiri' için —söylem, kendisini olduğu gibi betimleyen bu yineleyici söylemi, kendi kendisini anımsayan/anımsatan bir aykırılık olarak, katmak zorunda kalacaktır kendine. Unutulmuş bellek yeniden aydınlanacak; tozları silkelenen arşiv, geçmişin *korunduğu* yer olmaktan çıkacak, «bugünün tarihi»ne *kaynaklık* edecektir.

College de France'daki yüksek kürsü, *University of Southern California*'daki sansasyonel dersler, *Newsweek*'te yayımlanan poz poz fotoğraflar —iktidarın söylem düzeylerine buyur edilerek *yerleşen* bu kafası traşlı düşünce, herşeyi 'liberalleş'tiren 'düşünce özgürlüğü'nün alabildiğine geniş alanında koşturulan iktidar atının görkemli söylem-gövdesinin *dokularından* biri olarak onun içine yerleşecek; *ama/hem de* o gövdenin aynı zamanda *uru* olmayı seçecektir.

29.

Bu çelişmeyi yüklenir Foucault: Söylemi söylemleştiren söylem, söylemdir yine de. Aykırı *bile* olmaya çalışmayan bu söylem, *kendisi*, iktidarı söyleyen söylem olarak, iktidara geçer...

Tutumunda 'komentarcı'larının gözlediği, gittikçe 'ılımlılaşan', 'eleştirellik'ten gittikçe 'uzaklaşan'; kendi söylemini gittikçe 'söylemler arasında yalnızca bir söylem' gibi koyan 'değişme', böyle açıklanabilir belki: Foucault söylemi, *iktidar olmuştur* —söylemin nasıl, ne yolla iktidar olduğunu betimleyen söylem, iktidar olmuştur.

30.

Kant, «eleştiri»sini derslerinden uzak tutmuştu; ama bugün her türlü 'dersin' başında duruyor.

Marx, egemen devletleri yıkmak için, çözümlemelerini bir «karşı-ideoloji» olarak koymuştu; ama bugün yaygın bir egemenlik-ideolojisi olarak koca koca devletlerin başında duruyor.

Nietzsche «putları yıkar»ken yıkılmıştı; ama bugün en büyük put olarak duruyor.

Hep yinelenen bu serüven, bu garip çelişme, en son örneğinde, ne olacak —*kurtulabilecek* mi bu kendi kabullendiği alınyazısından —çelişmeyi, tam da öyle, çelişme olarak yazarken, *yazgısını* başka türlü *yazabilecek* mi?

Bugün, «bugünün tarihi» yazılıyor; bu soruların yanıtı —Foucault *sorusunun* yanıtı—, daha yazılmamışta; «geleceğin tarihi»nde yatıyor belki.

Bugün önemli olan, belki, çelişmeyi korkusuzca omuzlamak —ya gerisi?

Gerisi, yalnızca, söylem...

Tan Dergisi, Temmuz-Ağustos 1982
EVV3L
http://evvel.org

Oruç Aruoba İlgileri
http://evvel.org/ilgi/oruc-aruoba